

Birleşmiş Milletler Sisteminde Engellilik

Herkes için eşitlik ilkesi ile hareket eden Birleşmiş Milletler (UN) belgelerinde engellilik ilk kez 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 'nde dile getirilse de BM sistemi içerisinde engellilikle ilgili çalışmaların başlama tarihi 1945 yılına dayanmaktadır. Özellikle görme ve işitme engelliler gibi bedensel engeller taşıyan bireylerin haklarının arttırılmasına odaklanılmış, bunun dışında da engelliliği önleme ve rehabilitasyon çalışmalarına önem verilmiştir.

1950 yılında Cenova Konferansında engellilerin sosyal rehabilitasyonu dile getirilmiş ve bir komisyon kurularak eğitim, tedavi, mesleki rehabilitasyon ve istihdam konularında uluslararası standartlar belirlenmesi ön görülmüştür.

1952 yılında Birleşmiş Milletler tarafından [UNDP](#), [ILO](#), [WHO](#), [UNESCO](#), [UNICEF](#) gibi uluslararası organizasyonların katılımının sağlandığı bir toplantı gerçekleştirilerek yeni bir bakış açısıyla eğitim ve rehabilitasyon programları geliştirilirken, engellilerle ilgili konuların da bu kuruluşların programlarına dahil edilmesi istenmiştir. Daha sonraki yıllarda bu organizasyonların ülkelere engellilerle ilgili konularda proje ve teknik destek sağlamaları kararı alınmıştır.

1969 yılında Birleşmiş Milletler Genel Konseyi Sosyal Kalkınma ve Kalkınma Sürecine Dair Bildirgesi'ni yürürlüğe koymuştur. Bu beyannamenin 19. maddesi zihinsel ve bedensel engellilerin topluma tam katılımının arttırılması da dahil olmak üzere sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal refah önlemleri alınmasını ön görmektedir.

20 Aralık 1971 'de engellilerin haklarının uluslararası ve ulusal eylem planlarında hükümetler tarafından çerçeve olarak kullanılması amacıyla Zihinsel engellilerin Haklarına Dair Bildirge'yi yayınlanmıştır.

1975 yılının Aralık ayında BM Genel Konseyi tarafından Engelli Hakları Bildirgesi 'ni yayınlanmıştır. Burada tüm engellilerin haklarının din, dil, ırk, cinsiyet, ideolojik ayırım yapılmaksızın garanti altına alındığı söylenmektedir.

1981 yılı Birleşmiş Milletlerce [Uluslararası Engelliler Yılı](#) olarak ilan edilmiştir. Aynı yıl Viyana'da "engellilerin Eğitimi, Engelliliği Önleme ve Sosyal Hayata Tam Katılım Konusunda Dünya Konferansı" gerçekleştirilmiştir.

1982 yılında Engelliler İçin Dünya Eylem Programı hazırlanmıştır. Bu programda engellilikle ilgili oluşturulacak politikalar üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar Önleme; Rehabilitasyon ve Fırsat Eşitliğidir. 3 Aralıkta düzenlenen Genel Konseyde ise her yıl 3 Aralık gününün Engelliler Günü olarak kutlanmasına yönelik tavsiye kararı sunulmuştur.

Aynı toplantıda Engelliler için Dünya Eylem Planının tavsiye ettiği faaliyetlerin hükümetlerce uygulanmasını ve tüm dünyada engellilerle ilgili global bir kalkınma sağlamak amacıyla [1983-1992 Birleşmiş Milletler Engelliler Onyılı](#) ilan edilmiştir.

1989'da Engelliler Alanında İnsan Kaynakları Geliştirme Eylem Planı İçin Tallinn Çerçevesikabul edilmiştir. Bu çerçevede engellilerin iş gücü piyasasında yer almaları ve mesleki istihdamları için eğitilmeleri gerektiği belirtilmektedir.

1991'de Akıl Hastalarının Korunmasına ve Akıl Sağlığının Geliştirilmesine Dair Prensipler yürürlüğe konmuştur. Bu bireylerin temel hakları ve özgürlüklerinden bahsetmektedir.

1992'de Birleşmiş Milletler Engelliler Onyılı'nın kapanış toplantısında her yıl 3 Aralık gününün [Engelliler Günü](#) olarak kutlanması kararlaştırılmıştır. Bu toplantıda ayrıca engellilerin büyük bir kısmının gelişmekte olan ülkelere yaşadığına binaen 1993-2002 yılının [Asya-Pasifik Engelliler Onyılı](#) olarak ilan edilmiştir. Engelliler İdaresi Başkanlığının 1998 yılında dahil olduğu Engelliler Onyılı sürecinin kapanış toplantısı 2002 yılında gerçekleştirilmiş ve Asya-Pasifik Engelliler Onyılı'nın 2002-2012 süreci için bir onyıl daha uzatılması kararı alınmıştır.

1993'de Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar kabul edilmiştir. Bu kurallar Engelliler için Dünya Eylem Planını özetlemekte ve ülkelere eşit fırsatlar sunma konusunda nasıl önlemler alacağını bildirmektedir.

1995 yılında Kopenhag'da gerçekleşen Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesinde Kopenhag Sosyal Kalkınma Bildirgesi ve Sosyal Kalkınma Eylem Planı hazırlanmıştır. Kopenhag Bildirgesi ve Eylem Programı Karar 6'da devletlerin engellilere eşit eğitim fırsatı verilmesi konusunda garanti vermesini istemektedir.

Dünya nüfusu göz önünde bulundurulduğunda yaklaşık 500 milyon kişinin engelli olduğu ve bunun üçte ikisinin gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı düşünülmektedir. Bu sayı dünyada yaşayan insan sayısı arttıkça artmaya devam edecektir. Dünya genelinde yaşayan bunca engelli birey engel nedenleri ne olursa olsun ya da dünyanın neresinde bulunuyorsa bulunsunlar yaşadıkları toplum içerisinde çeşitli sosyal ve fiziksel engellerden dolayı sınırlılıklarla karşılaşmaktadır.

Birleşmiş Milletler kurulduğu ilk zamanlardan beri engelli bireylerin sosyal durumlarını iyileştirmek ve yaşam kalitelerini yükseltmek için çaba göstermektedir. Birleşmiş Milletlerin engellilerin onurlarına ve haklarına yönelik çabalarının dayanağı Birleşmiş Milletlerin kuruluş ilkeleridir. Bu ilkeler herkesin bildiği gibi insan haklarına saygı, temel özgürlükler ve tüm insanların eşitliği ilkeleridir.

Birleşmiş Milletlerin bağlı organlarında da engellilere yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu ([UNESCO](#)) özel eğitimle ilgili olarak yapılan ya da yapılacak faaliyetleri yürütmekle, Dünya Sağlık Örgütü ([WHO](#)) sağlık ve engelliliğin önlenmesi konusu ile ilgili olarak teknik desteği vermekle, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ([UNICEF](#)) çocuklara yönelik hazırlanan programları destek sağlamakla sorumludur. Ayrıca, Uluslararası Çalışma Örgütü ([ILO](#)) iş piyasasına engellilerin erişimini, uluslararası çalışma standartları aracılığıyla ekonomik bütünleşmenin sağlanması ve teknik işbirliği sağlamaktadır.

[Birleşmiş Milletler Engelliler Programı](#) Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde engellilere yönelik hazırlanan temel programdır ve bu program Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümünün, Sosyal Politika ve Kalkınma Birimi tarafından yürütülmektedir.

Programın genel çerçevesi ve hedefleri Engelliler için Dünya Eylem Programı ve Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar belgelerine dayanmaktadır. Bu programın temel amaçları şöyledir:

- Engelli bireylerin sosyal hayata ve kalkınma sürecine tam ve etkin katılımı konusunda destek sağlanması;
- Engellilere sağlanan haklarının ve onurlarının korunmasına yönelik çabaların artırılması;
- Eğitim, istihdam, bilgi edinme, ürün ve hizmetlere erişimlerinin artırılması;

Birleşmiş Milletler Engelliler Programı ayrıca engellilerin onurlarının ve haklarının korunması ve artırılması konusunda kapsamlı ve uluslararası çalışma yürüten [Genel Sekreterlik, Ad Hoc Komitesi'ne](#) sekreteryaya hizmeti vermektedir. Ayrıca, bu program dahilinde ülkelerin engellilikle ilgili politikalarını belirlerken başvuru kaynağı olarak kullanabilecekleri engellilikle ilgili uluslararası ve bölgesel yasal düzenleme, belgeler ve standartların yer aldığı Bölgesel ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler Derlemesi hazırlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Asya-Pasifik Engelliler Onyılı Süreci;

Engelliler için Dünya Eylem Planının tavsiye ettiği faaliyetlerin hükümetlerce uygulanmasını sağlamak ve tüm dünyada engellilerle ilgili global bir kalkınma sağlamak amacıyla [1983-1992 Birleşmiş Milletler Engelliler Onyılı](#) ilan edilmiştir.

1983-1992 yılları arasındaki süreçte gerçekleşen Birleşmiş Milletler Engelliler Onyılı çalışmalarının sona erdirilmesinin ardından, dünya genelinde yaşayan engellilerin üçte ikisinin yaşadığı Asya ve Pasifik bölgesinde bölgesel hareketleri planlamak amacıyla Engelliler Onyılı süreci başlatılmıştır. 1992 Nisan ayında gerçekleştirilen kırk sekizinci ESCAP oturumuna katılan otuz üç ülkenin fikir birliği ile alınan 48/3 sayılı karar uyarınca, 1993-2002 arasındaki süreç [Asya-Pasifik Engelliler Onyılı 1993-2002](#) olarak ilan edilmiş ve bu sürecin teması “engellilerin Tam Katılımı ve Eşitliği” olarak belirlenmiştir. Bu faaliyetler dahilinde Asya-Pasifik Bölgesindeki engellilerin Tam Katılımı ve Eşitliği Hakkında Bildiri , 1993 Aralık ayında Pekin’de düzenlenen bir toplantı ile ilan edilmiştir. Ülkemiz yakın tarihte bu bildiriye imzalayan ülkeler arasına girmiştir.

Asya-Pasifik Engelliler Onyılı, ulusal seviyede ilerlemeyi destekleyen, bunu yaparken diğer ülkelerle işbirliği içinde çalışma olanağı sunan ve Birleşmiş Milletler Engelliler Onyılı'nın 1983-1992, bölgesel devamı niteliğini taşıyan bir çalışmadır. Bu çalışma engellilere yönelik sürdürülen faaliyetlerin bir program dahilinde yürütülmesi için Asya-Pasifik bölgesindeki 56 ülkeyi bir araya getirmektedir. Özellikle engellilerin yaşamlarını etkileyecek ana sorunların çözümünde, bölgenin gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeleri arasında işbirliğinin güçlendirilmesi için çaba sarf etmektedir.

Asya-Pasifik Engelliler Onyılı'nın asli amacı engellilerin toplumsal hayata tam katılımı ve kendilerini geliştirmeleri sürecinde her alanda eşit fırsatlardan yararlanmalarını sağlayacak olanakların artırılmasıdır. Bu ana hedefe ulaşmak amacıyla bir Asya-Pasifik Engelliler Onyılı Eylem Gündemi oluşturulmuştur. Eylem Gündemi, 1993-2002 Asya-Pasifik Engelliler Onyılı hedeflerinin kapsamında engellilerin sosyal hayata tam katılımını ve her alanda eşit fırsatlardan faydalanmalarını sağlamak için ülkelere bir çalışma çerçevesi sunmaktadır. Bu başvuru kaynağında nihai amaca ulaşılması için gerçekleştirilmesi gerekenler ve gösterilecek çabalar belli başlı politika alanları altında toplanmıştır. Bu çalışma çerçevesini oluşturan kategorilerin her biri, Asya-Pasifik bölgesindeki engellilerin tam katılımının ve her alanda eşitliğin sağlanması konusunda politikalar geliştirilmesiyle doğrudan ilgili alanların bir listesini içermektedir.

Onyıl faaliyetleri sürecinde gerçekleştirilen geleneksel ara toplantılarda ve bölgedeki 15 ülkenin temsilcilerinin oluşturduğu Konusal Çalışma Grubu (TWG) toplantılarında, bölgedeki ülkelerin tümünde bu amaçlara tam olarak ulaşamadığı ve engellilerin toplumsal yaşama tam katılımını sağlamak ve her alanda eşit haklardan faydalanmalarını sağlamak için çok daha fazla şey yapılması gerektiği belirtilmiştir. İzleyen bir çok toplantıda yasal düzenlemelerin tümünün hayata geçirildiği, herkes için bütünleştirici eğitim uygulandığı, mesleki eğitim ve iş edindirme çalışmalarının artırıldığı, erken tanı ve erken müdahale programlarının yaygın olarak kullanıldığı, yoksulluğa ve yoksul engellilere yönelik çalışmaların başlatıldığı ve engelsiz, hakka dayalı bir toplum yaratılması için yeni öncelikler belirlenmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Mayıs 2002’de gerçekleştirilen ESCAP toplantısında “21. Yüzyılda Asya- Pasifik Bölgesinde Engelliler İçin Engelsiz, Hakka Dayalı ve Bütünleştirici Bir Toplum Geliştirilmesi” teması dahilinde yeni bir onyıl için uzatma önerisinde bulunulmuştur. Bu teklifte ayrıca 2003-2012 yılları arasında gerçekleştirilecek çabalar için bir çalışma çerçeve önerisi de sunulmuştur. Sunulan Biwako Binyıl Eylem Çerçevesi Taslağı ‘nda yeni ana politika alanları çerçevesinde başlıklar oluşturulmuştur. Eylem Çerçevesi anılan kapanış toplantısında tüm katılımcı ülkelerin görüş ve önerileri dahilinde tartışılarak son halini almıştır.

Engelliler için engelsiz, hakka dayalı ve bütünleştirici bir toplum yaratma konusunda çalışmalar başlatılmak üzere 21 hedef ve bunların gerçekleştirilmesinde izlenebilecek 17 strateji önerilmektedir. Bu Eylem Çerçevesi, bölgedeki üye ülkelerde yaşayan engelliler için tasarlanan bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak ülkelere rehberlik etmekte ve faaliyetlerin yönlendirilmesi için başvuru kaynağı olmaktadır.

Asya-Pasifik Engelliler Onyılı, 1992-2002 Kapanış Toplantısı;
Asya-Pasifik Engelliler Onyılı, 1993-2002, süresince yapılan çalışmaların değerlendirildiği
Asya-Pasifik Engelliler Onyılı Kapanış Toplantısına Türkiye Hükümetini temsilen
Başkanlığımız ve Türkiye Sakatlar Konfederasyonu temsilcilerinin oluşturduğu bir
delegasyonla katılım sağlanmıştır.

Toplantı, Birleşmiş Milletler Engelliler için Dünya Eylem Programı dahilinde, Asya ve
Pasifik Bölgesinde engellilikle ilgili faaliyetlerin bölgesel olarak düzenlenmesi amacıyla
Birleşmiş Milletler, Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Komisyonu (UN-
ESCAP) tarafından ilan edilen “Asya-Pasifik Engelliler Onyılı, 1993- 2002” sürecini
sonlandırmak üzere gerçekleştirilmiştir.

Birleşmiş Milletler Asya-Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu’nun 58/4 nolu kararı ile
“21. Yüzyılda Asya-Pasifik Bölgesinde Engelliler İçin Engelsiz, Hakka Dayalı ve
Bütünleştirici Bir Toplum Geliştirilmesi” teması çerçevesinde Japonya’nın Otsu kentinde
gerçekleştirilen toplantı 1993-2002 Asya-Pasifik Engelliler Onyılı Eylem Gündemi’nin
uygulanmasında elde edilen başarıları, plan çerçevesinde geliştirilen en başarılı politika ve
programları gözden geçirmek ve bir sonraki onyıl içinde Asya- Pasifik Bölgesinde engelliler
için engelsiz, hakka dayalı ve bütünleştirici bir toplum geliştirilmesi için yapılması gereken
yeniliklerin tartışılması ve fikir birliğine varılması amacıyla yapılmıştır .

Anılan 58/4 sayılı bu kararla aynı zamanda [Asya-Pasifik Engelliler Onyılı'nın
2003-2012](#) yılları sürecinde bir onyıl daha uzatılması kararı doğrultusunda bu toplantı birinci
onyılın bitişini ve ikinci onyılın başlangıcını temsil etmektedir.

Bu sürece 1999 yılından beri dahil olan Başkanlığımız, belirli aralıklarla istenen raporları
hazırlayarak ve ayrıca gönderilen anketleri cevaplandırarak istenen dokümanları ESCAP
sekreteryasına iletmıştır. Ayrıca kapanış toplantısında katılımcı ülke heyetlerine dağıtılmak
üzere Türkiye Cumhuriyeti Asya-Pasifik Engelliler Onyılı, 1993-2002 Çalışma
Raporu hazırlanmış ve toplantıda dağıtılması sağlanmıştır.

Asya-Pasifik Engelliler Onyılı 1993-2002 süreci içerisinde Eylem Gündeminin hayata
geçirilmesi konusunda gerçekleştirilen uygulamaların genel olarak gözden geçirildiği bir
sunumlar yapılmıştır. Sunumların bitiminden sonra Asya- Pasifik bölgesinde engelsiz, hakka
dayalı ve bütünleştirici bir toplum yaratma amacıyla hazırlanan Biwako Binyıl Eylem
Çerçevesi Taslağı üzerinde tartışmalara geçilmiştir.

Ardından ülke temsilcileri bölgesel konuma göre belirlenmiş dört ayrı alt bölgesel gruba
ayrılarak toplantılarını gerçekleştirmişlerdir. Bu gruplardan kendi alt bölgelerinde, engellilik
açısından kendi önceliklerini ve buna göre hedeflerini belirlemeleri istenmiştir. Hazırlanan
raporlar Toplantı sekreteryasına iletilmiştir. Ülkemiz temsilcileri engellilere hizmet verme
alanında yaşanan personel sıkıntısını dile getirerek, özellikle özel eğitimde görev alacak
öğretmen ve diğer uzman personelin yetiştirilmesi konusunun Eylem Taslağında özellikle yer
alması isteğini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak;

Bu toplantı sürecinde yapılan görüşmeler sonucu bildirinin Türkiye Cumhuriyeti tarafından
imzalanması için Engelliler İdaresi Başkanlığı tarafından başlatılan süreç yakın zamanda
sonuçlanmış ve Devlet Bakanı Sayın Güldal AKŞİT tarafından bildiri imzalanmıştır.
Türkiye Cumhuriyeti, Asya Pasifik Onyıl sürecinde önemli rol oynayan ve bölgedeki 15
ülkenin temsilcilerinin oluşturduğu Konusal Çalışma Grubu (TWG) toplantılarında katılmak
üzere üye ülke seçilmiştir.